

AZƏRBAYCAN, RUS VƏ İNGİLİS DİLLƏRİNDƏ NEOLOGİZMLƏRİN
MÜQAYİSƏLİ-LİNGVİSTİK TƏHLİLİ

Açar sözləri: Neologizmlər, alınma sözlər, ümumişlək sözlər, terminlər, leksik-semantik məna

Key words: Neologisms, borrowed words, common words, terms, lexical and semantic meaning

Ключевые слова: Неологизмы, заимствованные слова, общеупотребительные слова, термины, лексико-семантическое значение

Müasir dövrimüzdə leksika daim yeni sözlərlə əvəzlənir. Həm Azərbaycan, həm də rus xalqı üçün hansısa sözlər öz dövrü üçün yeni sözlər hesab olunurdu. Böyük nəsil bir neçə onilliklər əvvəl *maqnitofon* – *магнитофон*; *univermaq* – *универмаг*; *televizor* – *телевизор* və s. sözləri neologizmlər kimi qəbul etmişlər [Həsənov, 1988, 22-23].

Elm və texnikanın inkişafı, həmçinin Azərbaycanın dünya birliyinə inteqrasiyası Avropa dillərindən külli miqdarda sözlərin dilimizə keçməsinə zəmin yaratmışdır. Məsələn, *telefon*, *mobil telefon*, *konqres*, *memorandum*, *panoram*, *kompüter*, *biznes*, *mikser*, *bill*, *sistern*, *aysberq*, *kross*, *printer*, *ofset*, *menecer*, *marketing*, *lider*, *spiker*, *monitor*, *lobbi*, *boykot*, *piketvə* s. kimi sözlərin dilimizdə qarşılığı, demək olar ki, yoxdur [Qarayev, 1989, 65].

Alınma sözlərin digər qrupu Azərbaycan və rus dillərində sinonimləri olan xarici mənşəli sözlərdir. Bu sözlərin dilə daxil olması artıqlıq yaradır və mənənin başa düşülməsinə mane olur. Onu qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycan və rus dillərində sinonim sözlər tam dəyişə bilər.

1. Musiqi mədəniyyətinə aid olan bir sıra hadisələrin, ümumiyyətlə mədəniyyətin adları. Məsələn: *xit* – *xım-məşhur mahnı*. İngilis dilində *hit* sözünün bir mənası da *şöhrət*, *müvəffəqiyyət* bildirir; *sinql* – *сингл* – *ayrı yazılmış mahnı*. İngilis dilində *single* – *tək*, *yeganə* mənasını bildirir. *Ayrı-ayrı sinqlarda yerləşən mahnılarda səslənir* – *Звучит и песни, существующие отдельными синглами*; *remeyk* – *ремейк (римейк)* – *düzəldilmə*. İngilis dilində *remake* həmin mənanı ifadə edir. *Евгений Попов написал ремейк тургеневского романа "Накануне"*.

2. Son dövrlərə aid bir sıra peşə və əmək fəaliyyəti növlərinin adları. Məsələn; *sekyuriti* – *gözetçi*. İngilis dilindəki *security təhlükəsizlik*, *ehtiyatlıq*, *qoruma* mənasını ifadə edir; *provayder* – *провайдер* – *təchiz edən*. İngilis dilində *provider* sözü elə həmin mənanı ifadə edir; *rieltor* – *риелтор* – daşınmaz əmlakın satışı ilə məşğul olan aqent. Amerika ingilis dilində *broker* – *komisioner* – *qiymətləndirici* sözü əmlakın satışı ilə məşğul olan mənanı ifadə edir; *killer* – *киллер* – *profesionalqatil*. İngilis dilindəki *killer* – *qatil*, *öldürən*, *to kill* – *öldürmək* sözündən götürülmüşdür və s.

Qəzet, reklam, elan mətnlərinin dillərində tez-tez ingilis sözlərinə rast gəlirik ki, burada da Azərbaycan və rus dillərinin ekvivalentləri tam dəyişə bilər. Məsələn, İngilis dilindəki *second-hand* – *ikinci əldən alınma* sözündən götürülmüşdür. *Hal-hazırda şəhərdə, hər bir ərazidə ən azı bir-iki second-handa rast gələ bilərsiniz* – *Сейчас в столице в каждом округе вы обязательно найдете один – два секунд-хенда* (Xəbər dünyası); *tineydjer* – *тинейджер* – İngilis dilindəki *teen* – *ager*, *yeniyetmə*, *gənc* və ya 13 yaşdan 18 yaşa qədər qız. *Масштабы пивной зависимости тинейджеров, рожденной под влиянием безудержной рекламы пенного напитка, становятся угрожающими* və s.

Son onilliklərdə cəmiyyətimizin həyatında baş verən ciddi dəyişikliklərlə bağlı dilimizə belə sözlərin daxil olması təbii və qanunauyğun haldır. Əvvəla, bu sözlərin çoxuna dilimizin təbii ehtiyacı var. Həm də bu sözlərin böyük əksəriyyəti dünyanın, demək olar ki, bütün dillərində işlənən beynəlmiləl sözlərdir.

Ədəbiyyat:

1. Cəfərov S. Müasir Azərbaycan dili. Leksika. Bakı, 2007, 376 s.
2. Егаровка К.Н. Типы лингвистических заимствований. АҚД, 1971, 32 с.
3. Həsənov H.Ə. Müasir Azərbaycan dilinin leksikası, Bakı, 1988, 376 s.
4. Qarayev A.H. Müasir Azərbaycan dilində Avropa mənşəli leksik alınmalar. Bakı, 1989, 128 s.

Comparative-linguistic analysis of neologisms in Azerbaijani, Russian and English languages
Summary

The present paper is dedicated to one of the urgent problems of lexis. Here neologisms have been analysed in comparison with forms in unrelated languages. For the first time comparative analysis of neologisms has been carried out in both Azerbaijani and Russian languages. Here also lexic-grammatical distinction and similarity of neologisms in both languages have been defined.

Сравнительно-лингвистический анализ неологизмов в азербайджанском, русском и английском языках**Резюме**

Данная статья посвящена одной из актуальных проблем лексикологии. Здесь исследуются неологизмы в сравнении с эквивалентными формами в разносистемных языках. Впервые был проведен сравнительно-сопоставительный анализ в обоих языках.